

Wat deed opa eigenlijk tijdens de oorlog?

Tv-serie 'Unsere Mütter, unsere Väter' lokt hevige reacties uit

[Achtergrond](#) - 21 maart 2013

Duitsland discussieert weer over zijn nazi-verleden. En hoe. Aanleiding is de driedelige tv-serie 'Unsere Mütter, unsere Väter', die aan de hand van de levenswandel van vijf vrienden inzichtelijk probeert te maken hoe de oorlog en de jodenvernietiging realiteit konden worden. Vooral het persoonlijke perspectief lokt veel reacties uit. De meningen zijn zeer verdeeld.

Een film als deze is in Duitsland nog niet eerder gemaakt. Daar is iedereen het over eens. Bedoeld wordt: een zo 'Amerikaanse' film. 'Band of Brothers' wordt er ter vergelijking bijgehaald, of 'Saving Private Ryan'. Het voor 14 miljoen euro geproduceerde 'Unsere Mütter, unsere Väter', afgekort UMUV, oogt inderdaad felrealistisch. Zoveel modder en bloed waren nog niet eerder in een Duitse film over de oorlog te zien.

Wat ook veel reacties oproept, is het gekozen perspectief. De driedelige serie volgt vijf vrienden van rond de twintig. Elk raken ze op hun eigen manier bij de oorlog betrokken - als soldaat, als verpleegster of als vervolgte jood - en elk worden ze erdoor opgeslokt. De titel suggereert een bedoeling met deze vorm. Onze moeders, onze vaders: Hier wordt het verhaal van een generatie verteld, een generatie die jong de oorlog inging en er in het beste geval gehavend weer uitkwam.

Samen kijken

Dit programmatische perspectief roept enerzijds bewondering op. Uitgever [Frank Schirrmacher](#) van de Frankfurter Allgemeine Zeitung riep voordat het eerste deel afgelopen zondag werd uitgezonden iedereen op met de hele familie voor de buis plaats te nemen: "grootouders, ouders, kinderen: ze moeten samen kijken." Dit is de laatste kans, aldus Schirrmacher, om de verhalen aan te horen van degenen die de oorlog bewust hebben meegemaakt. Langzaam sterft die generatie uit en blijven wij met de vragen zitten: wat hebben ze gedaan - en waarom?

Ook [Christian Buß van Spiegel Online](#) ziet hierin de kracht van de serie. De collectieve schuld van de Duitsers aan de Tweede Wereldoorlog en de

jodenvernietiging is genoegzaam bekend. De [Wehrmacht](#), de [diplomatieke dienst](#), de wetenschap – geen publiek domein is aan de kritische afrekening met het verleden ontkomen. In schril contrast daarmee staat de verwerking van individuele ervaringen. “Wie heeft het met zijn ouders, grootouders of overgrootouders ooit openlijk gehad over hun morele verzaken tijdens de oorlog?”, vraagt Spiegel Online. Deze film, suggereren zowel Buß als Schirmmacher kan daartoe het beslissende zetje geven.

Bezorgde blikken

Martin Schulz, de Duitse voorzitter van het Europese Parlement, schreef in de FAZ zijn [persoonlijke beleving](#) van de film “die me aangreep, me zelfs in verwarring bracht.” Hij moest denken aan de bezorgde blikken van zijn ouders op hun trouwfoto – gemaakt in april 1940, vlak voordat zijn vader naar het front vertrok.

UMUV maakt volgens Schulz invoelbaar hoe complex het leven in een oorlog, en alle keuzes die daarbij horen, is. Ook vanuit het daderperspectief. Immers, “tegelijk zijn deze daders ook slachtoffers, die vechten om te overleven en daarbij altijd weer in uitzichtloze situaties belanden, omdat het hen ontbreekt aan de vastberadenheid in opstand te komen tegen de onmenselijkheid – en in de meeste gevallen ook aan de mogelijkheid ervan.”

Te genadig

Anderzijds is het precies deze suggestie, die Schulz zo ontroert, waarop veel kritiek is gekomen. Want zodra je laat zien dat Duitsers niet allemaal overtuigde nazi's waren, maar ook slachtoffer werden van hun eigen afwegingen, van naïviteit of van dwang, krijg je ook sneller met hen te doen. Het waren mensen zoals wij, die soms het goede deden en soms het verkeerde. Daarmee komen de Duitsers er te genadig vanaf, schrijft journalist Tobias Kaufmann in [een commentaar](#) in de Kölner Stadtanzeiger. “Wij daders hadden het ook niet altijd even gemakkelijk”, lijkt de serie tot zijn ongenoegen te willen zeggen.

Het is frappant, betoogt Kaufmann, dat de serie pas in 1941 begint, bijna twee jaar na de inval in Polen. De oorlog wordt voorgesteld als iets dat de mensen overkomt – niet als iets dat de Duitsers zelf zijn begonnen. Dat stoort ook historicus Ulrich Herbert [in een stuk](#) in de TAZ. Juist onder de jonge generatie die in UMOV wordt gevolgd, was het enthousiasme voor Hitler zeer groot. Maar van die collectieve trots op ‘het nieuwe Duitsland’, van nationaal-socialistische overtuigingen of van geloof in het Duitse recht op oorlog is in de film weinig terug te zien.

Meer recht

Nu blijft de serie volgens Kaufman hangen in de obligate boodschap van 'nooit meer oorlog'. Dat vertroebelt de zaak. Alsof de geallieerden niet méér recht hadden om oorlog te voeren dan de Duitsers - namelijk om de oorlogszucht van dat regime tegen te houden. Het doet ook geen recht aan de wetenschap dat "enkel en alleen de Duitse natie in de twintigste eeuw een oorlog heeft gevoerd om op basis van een ideologie hele volken systematisch uit te roeien en tot dit doel de moord op de burgerbevolking in het industriële complex van de eigen economie heeft geïntegreerd." Daarover, aldus Kaufmann, wordt in de serie nauwelijks iets gezegd.

Volgens Martin Schulz staat daartegenover dat de serie ook voor de na de oorlog geboren generaties belangrijke vragen oproept. De protagonisten in de serie "worden daders, omdat ze dingen doen die ze niet hadden moeten doen. De Shoah en de oorlog konden alleen plaatsvinden omdat honderdduizenden zo of anderszins hebben meegedaan, zonder dat ze nu zelf tot de architecten van de vernietiging behoorden. Wij die nadien zijn geboren blijven met de vraag zitten hoe we ons in een vergelijkbare situatie zouden hebben gedragen." Ook daar kunnen de families die samen voor de buis zitten het natuurlijk over hebben.

Verschillende websites die aandacht besteden aan de serie hebben mensen opgeroepen hun persoonlijke verhalen op te sturen. Zie bijvoorbeeld het dossier op de [website van de FAZ](#) of [van de ZDF](#) zelf. De omroep verwijst daarnaast naar het portaal [Gedächtnis der Nation](#), een online portaal dat getuigenissen verzamelt over de Duitse geschiedenis.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/63/wat-deed-opa-eigenlijk-tijdens-de-oorlog>